

Tafsir Dergisi - Tafsir Journal

e-ISSN: 2792-078X

Cilt/Volume: 4, Sayı/Issue: 2 (Aralık/ December 2024): 63-73

Sünni ve Şii Tefsir Literatüründe İfk Hadisesinin Yorumu: Mevdudi (1903/1979) ve Kummi (ö. 290/903) Örneği

Interpretation of the Ifk Incident in Sunni and Shiite Literature:
The Example of Mawdudi (1903/1979) and Kummi (ö. 290/903)

Enise Erden

İlahiyat Fakültesi/ Tefsir Anabilim Dalı
Gaziosmanpaşa University, Faculty of Theology
Tokat, Türkiye

e-mail: enise.erden7823@gop.edu.tr orcid. org/ 0000-0003-2384-3820

Makale Bilgisi/Article Information Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 05.11.2024

Kabul Tarihi/Accepted: 20.12.2024

Yayın Tarihi/Pub Date: 31.12.2024

Atıf/Cite as

Erden, Enise. Sünni ve Şii Tefsir Literatüründe İfk Hadisesinin Yorumu: Mevdudi (1903/1979) ve Kummi (ö. 290/903) Örneği, Tafsir Dergisi 4/2 (Aralık 2024), 62-73.

Erden, Erden. Interpretation of the Ifk Incident in Sunni and Shiite Literature: The Example of Mawdudi (1903/1979) and Kummi (ö. 290/903), Tafsir Journal 4/2 (December 2024), 62-73.

İntihal/Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi/This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. Published by Tafsir Journal, Turkey.

<http://www.tafsirdergisi.com/index.php/tafsir/index>

Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Sünni ve Şii Tefsir Literatüründe İfk Hadisesinin Yorumu: Mevdudi (1903/1979) ve Kummi (ö. 290/903) Örneği

Öz

Hiz. Peygamber (s.a.v.), peygamberlik süresi boyunca pek çok iftiraya maruz kalmıştır. Bu iftiralar sadece Hiz. Peygamberin kendisiyle de sınırlı kalmamış ailesi ve çevresindekilere de sıçramıştır. İftiraları ortaya atanlar ise çoğunlukla münafıklar ve İslâm'a zarar vermek isteyen gruplar olmuştur. Mekke dönemindeki iftiralar genellikle fiziksel ve sözlü iftiralar iken, Medine dönemine gelindiğinde ise iftiraların Hiz. Peygamber'i manevi açıdan yıpratmak için propaganda aracına dönüştüğü ve dedikodu şeklinde yayıldığı görülmüştür. Bu iftiraların başında Hiz. Peygamber'in eşi, müminlerin annesi Hiz. Âişe'i hedef alan ve ifk hadisesi olarak bilinen olay gelmektedir. İfk hadisesiyle ilgili olarak ismi zikrolunan kişilerden biri de Hiz. Peygamber'in bir diğer eşi Hiz. Mâriye'dir. Sünni kaynaklarda, iftirayı ortaya çıkaran ve yayanlar hakkında herhangi bilgi geçmemektedir. Şii kaynaklarda iftirayı başlatanlar iki grupta verilmiştir. Bunlardan birincisi Sünni kaynaklarla eşdeğer olarak izah edilmiştir. İkinci grubu ise ifk hadisesinde iftiraya maruz kalan kişinin Hiz. Âişe değil de Hiz. Mâriye olduğu görüşünde olanlar oluşturmaktadır. Konuyla ilgili daha önce yapılmış çalışmalara bakıldığında ise ilgili çalışmaların bu açıdan eksik veya sınırlı olduğu görülmüştür. Bu çalışmada Sünni tefsirlerde ifk hadisesinin kime atfedildiğinin yanında Şii tefsirler çerçevesinde ifk hadisesinin nasıl değerlendirildiği ve bu değerlendirmelerin var olan farklılıklarının hangi gerekçelere dayandığı, tespit edebildiğimiz kadarıyla izah edeceğiz. Çalışmanın sınırlandırılması gereğince Şii müfessirlerden Kummi (ö. 290/903), Tabersi (ö. 548/1154) ve Tabatabai'nin (1904/1981) tefsirleri ve Sünni müfessirlerden de başta Mevdudi (1903/1979) olmak üzere, Zemahşeri (ö. 538/1144), İbn Kesir (ö. 671/1273) ve Seyyid Kutub'un (1906-1966) tefsirleri esas alınmıştır. **Anahtar Kelimeler:** Tefsir, Sünnî, Şii, İfk, Hiz. Âişe bint Ebu Bekir, Hiz. Mâriye bint Şem'un.

The Interpretation of the Incident of *Ifk* in *Sunni* and *Shia Tafsir* Literature: The Example of Mawdudi (d. 1979) and Kummi (d. 290/903)

Abstract

The Prophet Muhammad (peace be upon him) was subjected to numerous accusations throughout his prophethood. These accusations were not limited to the Prophet himself, but also extended to his family and those around him. Those who propagated the accusations were often hypocrites and groups seeking to harm Islam. While the accusations during the Meccan period were mostly physical and verbal, by the time of the Medinan period, the accusations had transformed into a tool for propaganda aimed at undermining the Prophet Muhammad's reputation, spreading through rumors. At the forefront of these accusations is the incident known as the *ifk*, which targeted the Prophet Muhammad's wife, the Mother of the Believers, Aisha. One of the individuals mentioned in relation to the *ifk* incident is the Prophet Muhammad's other wife, Maria. In *Sunni* sources, there is no information regarding those who initiated and spread the accusation. In *Shia* sources, the individuals who started the accusation are divided into two groups. The first group has been explained in a manner equivalent to the *Sunni* sources. The second group consists of those who believe that the person who was falsely accused in the *ifk* incident was not Aisha, but rather Maria. When examining previous studies on the subject, it is evident that the related works are incomplete or limited from this perspective. In this study, we will explain, to the best of our ability, not only to whom the *ifk* incident is attributed in *Sunni tafsir*, but also how the *ifk* incident is evaluated within the framework of *Shia tafsir*, and the reasons behind the differences in these evaluations. Due to the limitations of the study, the *tafsirs of Shia* exegists (*mufasssirun*) such as Kummi (d. 290/903), Tabarsi (d. 548/1154), and Tabatabai (d. 1981), as well as the *tafsirs of Sunni* exegists (*mufasssirun*), primarily Mawdudi (d. 1979), Zamakhshari (d. 538/1144), Ibn Kathir (d. 671/1273), and Sayyid Qutb (d. 1966), have been taken as the basis.

Keywords: *Tafsir*, *Sunni*, *Shia*, *Ifk*, Aisha bint Abi Bakr, Mâriye bint Şem'un.

Giriş

Bedir Savaşı'ndan sonra İslâmi hareket giderek güçlenmeye başlamış, Hendek Savaşı'nın gerçekleştiği zamanda ise düşmanın sayısı 10.000'e kadar ulaşmıştır. Kâfirler bu savaşlar sonunda artık İslâm'ı, savaş alanında yenemeyeceklerini anlayınca, inkarlarını sürdürmek için ahlak cephesine başvurmuşlardır. Yahudiler ve münafıklar rakipleri olan Müslümanları savaş alanında silahla değil de ahlaki açıdan yıpratmaya ve karalamaya çalışmışlardır. Bu yöndeki faaliyetlerinin başında da Hz. Peygamber'in evliliklerine ve eşlerine/eşine iftira atarak Rasûlullah'ın risaletine zarar vermeye çalışmaları gelmektedir. Bunun için ilk fırsat, Hz. Peygamber'in (s.a) evlatlığı Zeyd b. Harise'den boşanmış olan Cahş kızı Hz. Zeynep'le evliliği olmuştur. Bu evliliğin Hz. Peygamber için onur kırıcı bir davranış olduğunu ileri sürerek ona manevi cepheden zarar vermeye çalışsalar da Hz. Peygamber, bu evliliğiyle, evlatlığın boşadığı kadınla evlenmenin yasak olduğu cahiliye adetine son vermeyi hedeflemiştir. İslam düşmanlarının, daha ciddi krize neden olduğu olay ise ifk hadisesi olarak tarihe geçen ve hakkında bazı ayetlerin nazil olmasına neden olan, Hz. Peygamber'in eşleriyle/eşiyle ilgili iftira hadisesi ve bunun hızlı bir şekilde yayılmasıdır.

Sünni ve Şii kaynaklarda iftiranın tarafları olarak Hz. Âişe, Hz. Mâriye ve münafıklardan bahsedilmektedir. Bu sebeple mezkûr şahıs ve gruplardan kısaca bahsetmek gerekecektir. Hz. Âişe bilindiği üzere Hz. Peygamber'in en yakın arkadaşlarından olan Hz. Ebûbekr'in kızı olarak bi'setin 4. yılında (614) Mekke'de doğmuştur. Hz. Âişe'nin Peygamber efendimizle evlendiğinde evlilik yaşı hakkında pek çok farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan 14 ile 18 yaşları arasında olduğunu ileri süren bazı çağdaş araştırmacıların dayandırdıkları rivayetlerin sağlam olmadığını belirtelim. Genel kabule göre Hz. Âişe (buluğa erdiği) 10 yaşlarındayken Hz. Peygamber'le Medine'de nikahlanmıştır.¹ Hz. Mariya ise Mısırlıdır. Babası Mısır'ın Said bölgesinden ve Kıbtî denilen yerli halkındandır. Hz. Peygamber hicretin yedinci yılı itibarıyla komşu devletlerin hükümdarlarına İslâmiyet'e mektuplar göndermiştir. Gönderdiği mektuplar arasında Bizans'ın İskenderiye valisi olan Cüreyc b. Mînâ da bulunuyordu. İskenderiye valis İslâmiyeti kabul etmediğini ileri süren mesajı ile birlikte Hz. Peygambere bazı hediyeler gönderdi. Bu hediyelerin içinde Hz. Mâriye de vardı. Hz. Peygamber bir süre sonra Hz. Mâriye ile evlenmiştir. Evliliğin ardından mescide yakın bir yerde bulunan Harise b. Numan'ın evinde onu konaklatmış ve diğer hanımlarından ayırmamıştır. Hz. Mâriye Hz. Hatice'den sonra Hz. Peygamber'e çocuk verme şerefine ulaşan tek hanımı olmuştur. Fakat Efendimizin önceki çocukları gibi ondan doğan İbrahim de süt emme çağında vefat etmiştir.²

Sözlükte "olduğundan farklı görünen/olan" anlamındaki nifak kelimesinden türetilen münâfık "inanmadığı halde kendisini mümin gösteren" kimseler için kullanılır.³ Hz. Peygamber ve müminler Medine'ye hicret ettikten sonra, İslâmiyet'i kalben kabul etmeyen bir kısım Medineliler ile Medine etrafında bulunan bedeviler siyasi ve maddi sebeplerden dolayı zahiren müslüman görünmeyi kendileri için yararlı görmüşlerdir. Münafıklar müminlerin yanına geldiklerinde onlar gibi ibadet ediyor izlenimi vermiş, kâfirlerin yanına gittiklerinde ise yine onlardanmış gibi ibadet ediyor vaziyette görünerek her iki taraftan gelecek zararları önlemeye ve elde edebilecekleri menfaatleri de kazanmaya çalışmışlardır. Ancak esasen inançsız oldukları için geneli itibarıyla Hz. Peygamber ve müminlerin aleyhine faaliyetlerde bulunmuşlardır, Yahudileri ve müşrikleri Müslümanların aleyhine kışkırtma, Hz. Peygambere suikast düzenleme ve onun aleyhine dedikodular ve iftiralar yayarak onun dini ve siyasi otoritesini sarsmaya, zayıflatıp yok etmeye çalışmışlardır. Münafıkların başını çektiği olaylar arasında barış zamanı ensar ve muhacirler için kargaşa durumu çıkarıp onları birbirlerine düşürmek, Hz. Peygamber'e gelen vahiyleri küçük düşürüp yeni Müslüman olanlar arasında

¹ Fayda, Mustafa. "Âişe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989), 2/201-205.

² İbn Sa'd, a.g.e., VII, 216 ; İbn Abdî'l Berr, a.g.e., IV, 398; İbn Kayyîm, a.g.e., I, 114.

³ Alper, Hülya "Münafık", *Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020), 31/564-566.

şüphe uyandırmak, Hz. Peygamber'in şahsını ve aile fertlerini toplum içinde lekeleyerek yıpratma şeklinde yoğunlaşmıştır. Bunların yanı sıra savaş zamanı Müslümanların cesaretini kırmak, düşmanı avantajlı konuma yükseltmek, Hz. Peygamber'e karşı kötü eylemler tertip etmek gibi birçok durum sayılabilir. Bu tutumlar karşısında Hz. Peygamber onları öncelikle yalnızlığa itmiş ve ashabına karşı tevhid ve birlik şuuru ile iç huzuru ve güvenliği sağlamıştır. Münafıkların mezkûr tüm bu faaliyetleri gerçekleştirirken onların reisi konumunda olan ve en büyük rolü üslenen kişi olarak Abdullah b. Übeyy öne çıkar. Onun hakkında da kısaca şunlara dikkat çekebiliriz. Hazrec kabilesinden olan Abdullah b. Übeyy Medine'nin en önemli kişilerinden birisiydi. Hz. Peygamber'in hicretinden sonra halk kendisini kral yapmaya niyetlenmiş ancak hicretle birlikte değişen durumlar bu niyetin gerçekleşmesine engel olmuştur. Her ne kadar İslam'ı kabul etmiş olsa da, kalben münafık olarak kalmıştı. Hz. Peygamber'den intikam almak için ise gerçekleştirmeye çalıştığı hadiselerden biri de ifk hadisesi olmuştur.⁴

Araştırmamızda "ifk" olayı olarak bilinen hadisenin Sünni ve Şii kaynaklardaki ele alınışını inceleyeceğiz. Zira tespit edebildiğimiz kadarıyla her iki mezhebe ait literatürde bu olayın kahramanları farklıdır. Sünni kaynaklarda Hz. Âişe'ye iftira atıldığı ve buna sebep olanları münafıklar olduğu anlatılırken bazı Şii kaynaklarda ise iftiranın Hz. Mâriye'ya Hz. Âişe tarafından atıldığı nakledilir. Her iki mezhebin özellikle önde gelen tefsir kaynaklarını dikkate alarak olayın ayrıntılarını tespit etmeye çalışacağız. Tefsir kaynakları dikkate alma nedenimiz ise Nur suresindeki ilgili âyetlerin bu olay üzerine inmiş olması ve o âyetlerin bu rivayetler ve olaylar çerçevesinde yorumlanmış olmasıdır.

Konu ile ilgili literatür tarandığında ise yeterli çalışmanın bulunmadığı anlaşılmaktadır. Mevcut çalışmalara bakıldığında konumuzla ilişkili olarak özellikle Recep Erkocaarslan'ın "Hz. Mâriye Bint Şem'ûn'a Atılan İftira ve Sünni-Şii Gelenekteki Rivayet Farklılıklarının Sebepleri" ve Hakan Temir'in "Hz. Peygamber'in Cârîye Eşi Mâriye el-Kıbtiyye'nin Hayatı" isimli makaleleri bulunmaktadır. Çalışmamızda bunları da kaynak olarak kullanmakla birlikte ayrıca her iki literatürdeki rivayetlerin içeriğini mukayese edip Nur suresindeki âyetlerin tefsirine nasıl etki ettiğini göstermeye çalışacağız.

1. Sünni Literatürde İfk Hadisesi

"Adını, Kur'an'daki olaya ilişkin âyetlerde (en-Nûr 24/11-22) iki defa geçen (en-Nûr 24/11, 12) ifk kelimesinden alır. İfk "iftira, en kötü ve en çirkin yalan" demektir. İfk, Kur'an'da ayrıca iki yerde (el-Furkân 25/4; Sebe' 34/43) sözlük anlamında geçmektedir. İftiraya yol açan ve hemen hemen bütün kaynaklarca Hz. Âişe'den gelen rivayetlerle şu şekilde ifade edilmiştir:⁵ Hz. Peygamber savaş öncesinde her zaman yanına hanımlarından birini alırdı. Bu kez çekilen kurrâ da Benî Mustalık Gazvesi'ne gidecek hanımı Hz. Âişe olmuştur. Hz. Âişe savaş esnasında ihtiyacını karşılamak için ordudan uzaklaşır. Orduya yetişmeye çalıştığı esnada gerdanlığının düştüğünü fark eder ve bunun üzerine dönüp gerdanlığı aramaya başlar. Ancak havanın karanlık olması neticesinde gerdanlığı ararken aradan epeyce vakit geçer. Hz. Âişe ise geri dönüp onu alacaklarına düşünerek beklemeye koyulur. Sonra Safvân b. Muattal es- Sülemî orada da geri kalanları toplarken Hz. Âişe'yi fark eder ve devesine bindirerek tekrardan ordu'ya yetiştirir. Bu olayın sonucunda Hz. Âişe ile birlikte orduya sonradan geldiklerini fark eden Abdullah b. Übey b. Selül İftira ortaya atmıştır.⁶

Hz. Âişe'nin atılan iftiradan ilk etapta haberi olmamıştır. Hz. Âişe gazveden döndükten sonra çok hastalanmıştır. Bunun üzerine Hz. Peygamber'in ilgisizliğinin fark edince ve akabinde gerçekleşen olaylar sebebiyle hakkında yayılan iftiradan haberdar olup Hz. Peygamberden müsaade alarak babasının evine gitmiştir. Hz. Âişe bu süreçte Rabbi'nin

⁴ Ebu'l- A'lâ Mevdûdi, Tefhîmu'l -Kur'ân Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsiri, çev, Nazife Şişman vd. (Ankara: İnsan Yayınları, 2020) 3/ 442.

⁵ Fayda, Mustafa. "İfk Hadisesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Erişim 17 Oca. 24.

⁶ Fayda, "İfk Hadisesi".

katında gelecek olan haber ile aklanmayı beklerken şu hadise meydana geliyor: Hz Âişe'nin annesi tarafından "Müjde ya Aişe! Yemin ederim ki Cenâb-ı Hak seni akladı!" şeklinde gelen haberle hakkında inen ayet ile birlikte aklandığından haberdar olur. Yaklaşık bir ay kadar geçen sürenin ardına ifk hadisesi kapsamında nâzil olan ayetler inmiştir.⁷

Hakkında gelen ayetler şunlardır: *"Bu ağır iftirayı uyduranlar şüphesiz sizin içinizden bir gruptur. Bunu kendiniz için bir kötülük sanmayın, aksine o, sizin için bir iyiliktir. Onlardan her bir kişiye, günah olarak ne işlemişse Onun karşılığı vardır. Bu günahın büyüğünü yüklenen kimse için de çok büyük bir azap vardır. Bu iftirayı işittiğimizde erkek ve kadın müminlerin, kendi vicdanları ile hüsn-ü zanda bulunup da "Bu apaçık bir iftiradır" demeleri gerekmez miydi? Mademki şahitler getirip ispat edemediler, öyle ise, onlar Allah nezdinde yalancıların ta kendileridir. Eğer dünyada ve ahirette Allah'ı lütuf ve merhameti üzerinde olmasaydı, bu yaptığınızdan dolayı size mutlaka büyük bir azap isabet ederdi. Çünkü siz Bu iftirayı, gelişigüzel birbirinizin ağzından alıyor ve hakkında bilginiz olmayan bir yalanı, ağızlarınızda geveleyip duruyorsunuz. Bunun önemsiz olduğunu sanıyorsunuz. Hâlbuki bu Allah katında çok büyük bir suçtur. Onu duyduğunuzda, "Bunu konuşup yaymamız bize yakışmaz. Hâşâ! Bu, çok büyük bir iftiradır" demeli değil miydiniz? Eğer inanmış insanlarsanız, Allah, bir daha buna benzer tutumu tekrarlamaktan sizi sakındırıp uyarır ve Allah ayetlerini size açıklıyor. Allah çok iyi bilir, tam bir hüküm ve hikmet sahibidir. İnananlar arasında kötü söz ve davranışın yayılmasını arzulayan kimseler için dünyada ve ahirette çetin bir ceza vardır. Allah bilir; siz bilemezsiniz. Ya sizin üstünüze Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı; Allah çok şefkatli ve merhametli olmasaydı (Hâliniz nice olurdu)!"⁸*

1.2. Sünni Müfessirlerin İfk Hadisesini Yorumu

Münafıklar, müslümanlara her alanda üstünlük kurmak istedikleri gibi aynı şekilde cephe de Müslümanlara karşı zafer elde etmek istemişlerdir. Bu zafer savaş cephesinde mümkün olamadığından, başta Peygamber Efendimizi sonra ise tüm müslümanları hedef alarak Hz Âişe'ye iftira atarak dedikoduyu başlatıp yaymışlardır. Bu durum Nur suresinde ilk hadisesi olarak geçmektedir. Ayrıca ifk hadisesi Nur suresinin sebebi nüzulüdür.

Mevdudi (1903-1979), bu hadiseyi, Peygamber Efendimiz ve ashabın yaşayışları, manevi ve ahlaki üstünlükleri ile titiz ve güçlü bir toplum haline geldiğini gören Yahudi ve müşriklerin, münafıkları da yanlarına çekerek uyguladıkları karalama komplosunun bir devamı olarak görür. Onların böylece bir yandan müminlerin başarılarına büyük oranda borçlu oldukları manevi ve ahlaki meziyetleri etkisiz hale getirmeyi amaçladıklarını ve diğer taraftan da hem savaş hem de barış cephesinde uyguladıkları yenilgileri telafi etmek istediklerini düşünür. Mevdudi, Bu noktadan oluşturulan iftira tabanlı uyguladıkları ifk hadisesini ortaya koymak için onların ilk olarak Hz Peygamber ile evlatları Zeyd b. Harise'den boşanan Hz. Zeynep Bint Cahş evliliğini, bir diğer sebep olarak da birincisinden daha etkili ve üzücü olan "ifk" olayını kullandıklarını söylemiştir. Fakat Hz peygamberin aile hayatını doğrudan ilgilendiren bu karalama uygulaması, nazil olan ayetlerden de anlaşıldığı üzere münafıkların saldırılarının ana hedefi olan maneviyat cephesinin daha da güçlenmesini zemin hazırladığını ve müminler için ahlaki, manevi ve sosyal açıdan hayırlı sonuçların oluşmasında etkili olduğunu ifade etmektedir.⁹

Mevdudi el-Nur suresinin girişinde sürenin nüzul sebebi ve tarihî kronolojisinden bahsederken şu tespitleri yapmıştır. Bedir Savaşı'ndan sonra İslami hareket giderek güçlenmeye başlamıştır. Hendek Savaşı'nın olduğu zaman ise düşmanın sayısı 10.000'e varan birleşik kuvvetlerinin kıramayıp Medine kuşatmasını bir ay sonra kaldırmak zorunda olacakları bir güç düzeyine ulaşmıştır. Kafirler de bu savaşlar sonunda artık İslâm'ı, İslâm'ı savaş alanında yenemeyeceklerini anlayınca, kargaşayı sürdürmek için ahlak cephesine

⁷ Şişman "Tefhîmu'l -Kur'ân", 3/ 445-446.

⁸ el-Nur 24/ 11-21.

⁹ Mevdudi, a.g.e. III, 441-447.

başvurdular. "İslam'ın yükselmesinin Müslümanların sayı gücüne, üstün silahlarına, cephesine ve daha büyük maddi kaynaklarına bağlı olmadığını: tersine bütün bu cephelerde Müslümanların büyük dezavantajlarla savaştıklarını düşman çok iyi biliyordu. Müslümanlar başarılarını manevi ve ahlaki üstünlüklerine borçluydu. Düşmanları, Hz. Peygamber'in (s.a.) ve ashabının temiz yaşayışları ve soylu karakterlerinin halkın kalplerini fethettiğini ve kendilerini disiplinli bir toplum haline getirmekte olduğunu kavramıştı. İşte bu yüzden müşrikler ve Yahudiler, hem savaş, hem de barış cephesinde yenilgiye uğruyorlardı." Bakıldığı zaman yukarıda da izah ettiğimiz gibi ahlaken bozulmuş insanlar, rakiplerinin üstün meziyetleri karşısında kendilerine düzeltme yoluna gidecekleri yerde, rakiplerine karalamaya çalışmışlardır.¹⁰

İfk hadisesi kapsamında Sabuni'nin tefsiri incelendiğinde ise ifk olayı nedeniyle toplumun en önemli problemlerinden birisi olan aile probleminin ele alındığı ve dolayısıyla aileyi kuşatarak karalayıcı ve yok edilecek olan tehlikelerin, onun yoluna çıkabilecek engel ve problemlerin ortaya koyulduğunu dile getirmiştir. Bu olayın aynı zamanda yapılanma sürecinde olan İslâm toplumunun yüce ahlak kurallarına, büyük hikmetlere ve erdemli hayat esaslarına yönlendirilmesinde önemli bir etken olduğunu bildirmiştir.¹¹

Seyyid Kutub(1906-1966) ise ifk hadisesi kapsamında konu ile ilgili Hz. Peygamberin tavrının ne olduğunu şu sözleriyle ortaya koymuştur. "Allah, hikmeti iktizasınca bu sürece tam bir ay hiçbir beyanda bulunmadan kendi haline bırakmayı murad eder. İnsan olan Hz. Muhammed, bu gibi elim bir halde bir insanın duyduğu acıyı duymaktadır; utanç duymakta, feci gönül acısı çekmekte ve bütün bunların üstünde öldürücü bir yalnızlık duymaktadır. Daima ona yolunu aydınlatan vahiy nurundan mahrum kalmasının doğurduğu bir yalnızlık... Ehlinin masumiyetine dair birçok alâmet bulunması ile beraber, şüphe kalbini çevirmekte, ancak O, bu alâmetlerle nihai olarak sükun bulamamaktaydı. İftiranın yarattığı hava Medine'nin her tarafında tütüyordu. Genç zevcesini seven insani kalbi şüphe azabı içindeydi. Şüpheli kalbinden bir türlü atamıyordu. Nihayet O da, bu insani duygularla uygulanan bir insan, evlilik yuvasına dokunulmasına asla tahammülü olmayan bir koca, kalbine ne zaman bir şüphe zerresi düşse büyüyen ve bunu kesin bir delil olmaksızın söküp atamayan bir erkekti. O, bütün Bu yükü tek başına omuzlarında taşıırken belki de o güne kadar girmiş olduğu mücadelelerin en zorlusunu yaşıyordu. Bütün bunlara rağmen o bu mücadeleden muzaffer olarak ve büyük acılarının üstesinden gelmiş olarak çıkıyordu. Nefsindeki vakarın, kalbinin azametini ve güzel sabrını muhafaza edebiliyordu. O, belki de hayatının en elim acıları ile mücadele ederken ve bu yalan yüzünden tarihinin en çetin tehlikelerinden birine maruz kalmışken bile, ondan sabrının tükendiğine ve tahammülünün azaldığına delalet eden bir şey sadık olmuyordu."¹²

Yaşanan İfk hadisesi Peygamber efendimiz'in eşi ve Hz. Ebubekir'in kızı olmasının yanında güzel ahlak sahibi, iffetli, ve vakarlı, takva sahibi, zeki ve içtihat edecek derecede ilmi şahsiyete sahip olan Hz. Âişe'nin Allah katında adaletine ve insafına olan güveninden kaynaklanan güçlü ve dirayetli kişiliğini gözler önüne sermiştir. Bu hususta Hz. Âişe ile ilgili olarak insanların özellikle de hanımların takip etmesi ve kendisine örnek alması gereken çok fazla örnek ve dersler içeren bir olay olduğunu da belirtelim.

2. Şii Müfessirlere Göre İfk Hadisesi

Şii müfessirlerde İfk hadisesi, Sünni müfessirlerin aktardığının tam aksi şekliyle Hz. Âişe annemize değil, Hz. Mâriye'ye atıf yapılmaktadır. Şiilere göre Hz. Mâriye ile birlikte Mısır'dan geldiği iddia edilen amcaoğlu Mâbur arasında yaşandığı aktarılır. Rivayete göre Mukavkis'in Hz. Muhammed'e gönderdiği hediyelerinin arasında Mâbur adında bir köle de

¹⁰ Şişman "Tefhîmu'l-Kur'ân", 3/441-442.

¹¹ Sabubi, a.g.e., IV, 203.

¹² Kış, 2005, 110-111.

vardır.¹³ Mâbur'un kaynaklarda müslüman olmadığı geçmektedir.¹⁴ Hz. Mâriye ile birlikte Medine'ye gelmesi ve devamında görüşmesi dedikoduya davetiye çıkarmıştır. Kaynakların aktardığına göre Mâbur İlk başlarda Hz. Mâriye'nin yanına rahatlıkla gidebiliyordu. Çünkü o zamanın yaşam şartlarına göre Mısır'da bu durum normal karşılanıyordu. Zaman zaman Hz. Mâriye'nin ekmek, su, odun gibi ihtiyaçlarını getirir ve ziyaret ederdi. Mâbur adeta Mısır'daki geleneği devam ettiricesine izin almaksızın Hz. Mâriye'yi sık sık ziyaret ederdi. Bakıldığı zaman bu durumun o zamanın şartlarına göre Mısır'dan yüzlerce kilometre uzakta bulunan iki kimsenin yabancı bir şehirde birbirleriyle görüşüp konuşmak istemeleri çok farklı karşılanmamalıdır. Ancak bu durumu fark eden münafıklar olur olmaz dedikodu çıkarmaya başladılar. Dedikoduyu çıkaran insanlar Mâbur'un hadım edilmiş bir köle olduğunu bilmediklerinden dolayı Hz. Mâriye ile bir ilişki içerisinde olduğunu dillendirmeye başlamışlardır.¹⁵ İkinin birbirine çok yakın olduğunu dile getirip haklarında ortaya atıkları dedikoduyu hızla yaydılar.

"Hâtıb b. Ebû Beltea'nın Medine'ye dönerken yanındakilere İslâmiyet'i anlattığı, Mâriye ile Sîrîn'in müslüman olduğu, Me'bûr'un ise daha sonra Resûl-i Ekrem hayattayken İslâmiyet'i kabul ettiği veya Mâriye ile Sîrîn'in Medine'de Hz. Peygamber'in tebliği üzerine İslâm'a girdiği zikredilmektedir.¹⁶ Resûlullah Mâriye'yi kendine câriye olarak aldı, Sîrîn'i de şair Hassân b. Sâbit'e hediye etti. Mâriye bir müddet Ümmü Süleym bint Milhân'ın (bazı kaynaklara göre Hârise b. Nu'mân) evinde misafir edildi, ardından Medine'nin Avâlî (Âliye) semtindeki Kuf bölgesinde bulunan bir eve yerleştirildi."¹⁷ Hz. Peygamberin Hz. Mariye'yi ayrı bir eve yerleştirilmesinin sebebi ise kendisinden faydalanan bu kişiden çocuk sahibi olabilir ve eğer ayrı bir evde çocuk dünyaya gelirse efendisinin onunla birlikte olduğu açıkça bilinirse doğan çocuğun nesebi de belli olmuş olur. Böylelikle Peygamber efendimiz "Çocuk yatağın sahibi olan kocaya aittir."¹⁸ Böylelikle doğacak çocuğun belli bir hanede olması daha uygun olacaktır. Hz. Peygamberin Hz. Mariye'yi Âli'ye beldesine yerleştirmesinin bir diğer sebebi ise eşlerinin kıskançlıklarının etkisi olduğu söylenebilir. Hz. Aişe'den gelen rivayete göre; hiçbir kadını Hz. Mariye kadar kıskanmadım. Çünkü o güzel ve kıvrıkcık saçlıydı. Resûlullah da onu beğenmiştir. Onun bu evi bize yakındı. Resûlullah gece ve gündüz oraya giderdi. Bizim kıskanmamız üzerine onu Ali'ye götürdü. Fakat orada da sık sık gidip gelmeyi sürdürdü. Allah onu evlat vermiş bize ise bundan mahrum bırakmıştı.¹⁹

Bir süre sonra Hz. Mâriye hamile olduğunu anlayınca durumu Hz. Peygambere bildirdi. Hz. Peygamberin Hz. Hatice dışında hiçbir hanımından çocuğu olmamıştır. Hz. Hatice ise Mekke döneminde çocuklarını dünyaya getirmiştir. Medine döneminde ise doğum yapacak kadın halkına gurur ve onur verirdi. Dolayısıyla Hz. Mâriye'nin hamile kalması Medinelileri sevindirerek peygamberin diğer hanımlarını kıskandırmıştır.²⁰

Kaynaklar iftirayı atanların münafıklar olduğunu açık bir şekilde ifade etmemektedir. Hz. Âişe hakkında ortaya atıkları ifk hadisesi çerçevesinde değerlendiresek o zamanki gibi münafıklar tarafından ortaya atılmış olduğunu düşünmek çok zor değildir. Çünkü münafıklar Hz. Peygambere ve Müslümanlara saldırmaya cesaret edemediklerinden dolayı bu gibi iftiraları ortaya atarken hem Peygamber efendimize hem de müslümanlara zarar vermeyi amaçlıyorlardı. Bu durum Medine toplumunda hızla yayılınca Hz. Peygamberin de durumdan haberdar olması çok gecikmedi. Hz. Peygamber Hz. Ali'yi çağırarak kendisine bir kılıç vermiş

¹³ İbn Abdilhakem, Futûhu Mısır, 71; İbnü'l-Esîr, Kâmil, 2: 267; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-gâbe, 5: 3; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-nihâye 4: 394; Cemil, Zevcâtü'n-nebiyyi, 127.

¹⁴ 121 İbn Sa'd, Tabakât, 8: 212.

¹⁵ Ebû Abdillâh İbn İshâk, Sîretü İbn İshâk, thk. Muhammed Hamîdullah (Fas: y.y., 1976), 252; Ebû Nu'aym el-İs-fahânî, Hilyetü'l-evliyâ, 3/177-178; İbn Abdülber, el-İstî'âb, 4/1912; İbn Kesîr, el-Bidâye, 8/228.

¹⁶ İbn Sa'd, I, 134; Zübeyr b. Bekkâr, s. 56.

¹⁷ Uralel, Aynur. "Mâriye", *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*. Erişim 17 Oca. 24

¹⁸ Buhârî, "Büyü", 3, 100; Müslim, "Radâ", 36; Tirmizî, Radâ, 8; İbn Mâce, "Nikâh", 59.

¹⁹ İbn Sa'd, Tabakât, 8: 212-213; Belâzürî, Ensâb, 2: 87; Kazıcı, Hz. Muhammed'in Aile Hayatı, 312.

²⁰ Uralel, "Mâriye". 17 Oca. 24

ve: "Şu kılıcı al ve Mâriye'nin yanında bulursan, öldür." buyurmuştur. Hz. Ali'de: "Ey Allah'ın Rasulü! Emrindeyim. Sen beni gönderdiğin zaman yayından çıkmış bir ok gibi olurum. Emrettiğin şeyi yapana kadar hiçbir şey beni durduramaz. Ancak bir olaya şahit olan kişi orada bulunmayan bir kişinin göremediği olayı görür değil mi? demiştir. Hz. Peygamber de ona cevaben: "Evet, bir olaya şahit olan orada hazır bulunmayanın gördüğü şeyi görür." Buyurmuştur. Bu konuşmalardan sonra Hz. Ali, Hz. Mâriye'nin yaşadığı eve gitmiş ve Mâbur ismindeki kölenin ve orada olduğunu görmüştü. Hz. Ali derhal kılıcını çekerek ona doğru ilerleyince, Mâbur korkudan hurma ağacına tırmanmaya başlamış ve ağacın ortasına gelince yere düşerek elbisesi yırtılmıştı. Bu vakadan sonra Hz. Ali, Mâbur'un hadım olduğunu görmüş ve ona dokunmayarak oradan hızlıca uzaklaşmış ve Hz. Peygamberin yanına gelip yaşadığı olayı ona anlatmıştır. Bunun üzerine ise Peygamber efendimiz; "Ehl-i beytimden dedikoduları uzaklaştıran Allah'a şükürler olsun." buyurmuştur.²¹

Hz. Peygamberin olay karşısındaki tavrı işittiğinden itibaren delil ve itiraf bulunmaksızın bir kişinin haddini emretmiş gibi bir durum ortaya çıktığı gözükmektedir. Hadis kaynaklarına bakıldığında bu konu hakkında üç ihtimalden söz edilmiştir. Birinci ihtimal, Hz. Peygamberin cariyesi ile konuşmamasını emrettiği halde bu şahıs emire itaat etmemiş ve böylece Hz. Peygamber'in sözüne eziyet etmiştir. Hz. Peygamber'e eziyet etmek küfür sebebi olduğu için bu kişiyi öldürmeyi hak etmiştir şeklinde yorumlanmıştır. İkinci ihtimal ise Hz. Peygamber kendisine bildirildiği için bu adamın hadım edildiğini biliyordu. Resulullah Hz. Ali'yi onu öldürmek için göndermesindeki amaç ise gerçeğin ortaya çıkması ve dedikoduların ortadan kalkmasıydı. Bir diğer ihtimal olan üçüncü ihtimal ise Mâbur'un münafık olduğu ve başka bir olaydan ötürü ölümü hak etmiş olabileceği şeklinde yorumlanmıştır.²²

Kanaatimizce bu üç yorumdan ikincisinin daha tutarlı olduğu gözükmektedir. Çünkü Peygamber efendimizin olay karşısındaki niyeti hiçbir zaman kötü olmadığı gibi burada da kişiyi öldürmek değil, gerçeğin ortaya çıkıp dedikoduların son bulması olmuştur. Peygamber efendimiz bu konuda farklı davranışını düşünmek yanlış bir düşünce olmaktan öteye gitmemektedir. Bizim düşüncemiz Peygamber efendimizin Hz. Ali'ye böyle bir emri vermiş olmasındaki asıl sebep olayın sonucundan haberdar olması ve olayın iç yüzünü bilerek, bu olay vesilesi ile de diğer insanların da haberdar olup iftiranın ortadan kalkması olmuştur.

Hz. Mâriye'ye atılan iftira olayı şii kaynakların bir kısmında sünni rivayetlere benzer bir şekilde Hz. Âişe'ye atılan ifk hadisesinden tamamen bağımsız bir şekilde aktarılmıştır.²³

Şii tefsirlerinin bir kısmında ise bu olay sünni rivayetlerden tamamen farklı olarak Hz. Âişe'yi suçlayıcı bir şekilde aktarılmıştır. Özellikle Şii tefsirler bu olay için; "(Peygamberin eşine) bu ağır iftirayı uyduranlar şüphesiz sizin içinizden bir gruptur. Bunu kendiniz için bir kötülük sanmayın, aksine o, sizin için bir iyiliktir. Onlardan her bir kişiye, günah olarak ne işlemişse (onun karşılığı ceza) vardır. Onlardan (elebaşlık yapıp) bu günahın büyüklüğünü yüklenen kimse için de çok büyük bir azap vardır."²⁴ ayetin açıklanması mahiyetinde verilmektedir.

Şii kaynaklar Sünni kaynaklarda geçtiği gibi Hz. Peygamberin Hz. Ali'ye bir kılıç vererek Cüreyh'in öldürmeye göndermesini problem olarak görmemişler ve herhangi bir açıklamaya gerek duymamışlardır. Çünkü onlara göre Allah tarafından seçildiğine inanılan imamlar her

²¹ İbn İshâk, Sîretü İbn İshâk, 252; Ebû Nu'aym el-İsfahânî, Hilyetü'l-evliyâ', 3/178; Ebû'l-Kâsım İbn Asâkir, Târîhu medîneti Dimaşk, thk. Muhibbuddîn Ebî Sa'îd Ömer b. Garâme el-Amravî (Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1995), 3/236-237; İbn Kesîr, el-Bidâye, 8: 230-231.

²² Ebû'l-Fazl Kâdî İyâz, İkmâlü'l-Mu'lim bi-fevâ'id-i Müslim, thk. Yahyâ İsmâîl (Mansûre: Dâru'l-Vefâ', 1998), 8/304-305; Ebû Zekeriyâ en-Nevevî, el-Minhâc fî şerhi Şahîhi Müslim b. Haccâc (Kâhire: Matba'atü'l-Mısriyye, 1929), 17/118-119; Ahmed Davudoğlu, Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi (İzmir: Işık Yayınları, 2013), 6/4970.

²³ Şerîf el-Murtazâ, Emâli'l-Murtazâ: Gururü'l-fevâ'id ve durerü'l-kalâ'id, thk. Muhammed Ebû'l-Fazl İbrâhim (Kâhire: Dâru İhyâi'l-Kütübü'l-Arabiyye, 1954), 1/77-81

²⁴ Hayrettin Karaman vd. Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli (Ankara: TDV Yayınları, 2005), en-Nûr 24/11.

türlü kötülük ve hatadan uzaktırlar. Ayrıca onlarda normal insanların ulaşamayacağı Allah tarafından verilen bir takım bilgiler bulunmaktadır.²⁵ İmamlar hakkında bile bu tarz bir bakışa sahip olan Şiilere göre peygamberler doğumlarından itibaren her türlü hata ve günahattan uzaktırlar. Bundan dolayı Peygamber efendimizin herhangi bir hata yapma ihtimali bulunmadığı için bu konu hakkında herhangi bir açıklamaya gerek duymamışlardır.

2.2. Şii Müfessirlerin İfk Hadisesini Yorumu

Kummi' nin (ö. 290-903) ifk hadisesi hakkında yapmış olduğu açıklama ise hem Şiâ hem de Ehl-i Sünnet anlayışının dışına çıkmaktadır. O, hakim görüş olarak ifk hadisesi neticesinde gelen ayetin Hz. Âişe hakkında indiğini söylese de sonrasında, Hz. Mâriye hakkında indiğini ve iftiracının da Hz. Âişe olduğunu söylemektedir.²⁶ Konuyla ilgili aktardığı rivayet ise şu şekildedir; "Hz. Peygamber'in (s.a.v) oğlu İbrahim vefat ettiğinde, çok üzülmüştü. Hz. Âişe " neden bu kadar üzülyorsun, o İbn Cüreyh'in oğlu işte" diye onu teselli etmeye çalışmıştır. Daha çok üzülen Hz. Peygamber bu işi araştırmak için Hz. Ali'yi görevlendirmiştir. Araştırmaları sonunda Hz. Ali, İbn Cüreyh'in çocuk sahibi olabilecek bir uzvunun olmadığını Hz. Peygamber'e söylemiş, Hz. Peygamber de bunu duyunca "Ehl-i Beyt' imden bu pisliği giden Allah'a hamdolsun"²⁷ şeklinde dua etmiştir. Kummi' nin tefsirindeki yorumları seçerken, ayetlerin iniş ortamını yansıtan bilgileri değil, mezhep kabullerini pekiştirecek ifadeleri tercih ettiği görülmektedir. Bunun yanında ayetlerin siyak sibak (bağlam) bütünlüğünü parçalayarak sadece bir kısmına ön plana çıkarmak gibi parçacı bir tutum sergilediği tespit edilmiştir.

Tabresi (ö. 548-1154) ise tefsirinde ifk hadisesini Sünni kaynaklarda geçtiği şekli ile aktarmış ve ayetlerin Hz. Âişe'yi iftiralardan kurtarmak için nazil olduğunu vurgulamıştır.

Son dönem Şii müfessirlerinden Tabatabâi ise ayetin iniş sebebinin Hz Âişe mi yoksa Hz Mâriye mi olduğunun ihtilaflı konu olduğunu belirtmiş olsa dahi, iftirayı atanların münafıklar olduğunu belirtmiştir. Yani ona göre, Hz Mâriye olsa bile ona iftira atan kişi Hz Âişe değildir.²⁸ Ayetin iniş sebebi ve ortamı dikkate alındığında ise, Muhammed'in eşine iftira atan münafıkların hareketlerine gelince, sonuç itibarıyla sizler için bazı hayırlara vesile olmuştur. Bununla beraber iftirayı planlayan, ifşa eden de bu konuda yardım aldıkları münafıklar ise en şiddetli cezaya maruz kalacaklardır.

Şii kaynaklarında Hz. Mâriye'ye iftira atan kişiyi Sünni kaynaklardan farklı olarak vermelerinin sebebi Nur suresi ile iftiradan beri olduğu Kur'an-ı Kerim'in ayetleri ile ortaya çıkan Hz Âişe'den bu ayrıcalığın alınmaya çalışılmasıdır. Şiiler Hz.Âişe'nin temiz ve paklığını elinden almak istemişler aynı zamanda onu iftiracı konumuna atarak bu büyük günaha ortak etmek istemişlerdir.

Münafıkların ortaya çıkış sebepleri ise barış zamanı Ensar ve Muhacirler için kargaşa durumu çıkarıp birbirlerine düşürmek, Hz. Peygamber'e gelen vahiyleri küçümseyip yeni Müslüman olanlar arasında tereddüt uyandırmak, onun şahsını ve aile fertlerini cemiyet içinde lekeleyerek yıpratmak şeklinde yoğunlaşırken savaş zamanı Müslümanların cesaretini kırmak, düşmanı avantaj sağlayıcı yollara başvurtmak, Hz. Peygambere karşı kötü fiiller tertiplemek gibi birçok sebep sayılabilir. Bu tutumlar karşısında Hz. Peygamber onları öncelikle yalnızlığa itmiş ve ashabına karşı tevhid ve birlik şuuru ile iç huzuru ve güvenliği sağlamıştır. Münafıklar etkisini Hz Peygamberin vefatıyla tamamen ortadan kaldırmışlardır. Konumuzla ilgili olarak münafıkların neden bu tarz fitneleri ortaya attıklarıyla ilişkili olarak ifk hadisesinin ortaya çıkmasında en büyük rolü üslenen Abdullah b. Übeyy hakkında şunları söyleyelim. Hazrec kabilesinden olan bu kişi Medine'nin en önemli kişilerinden birisiydi. Hz.

²⁵ Mehmet Bulut, Ehl-i Sünnet ve Şiâ'da İsmet İnancı (İstanbul: Risale Yayınları, 1984), 133-140; Mustafa Öz - Avni İlhan, "İmâmet", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/202.

²⁶ Kummi, Ebû'l-Hasan Ali b. İbrâhim, Tefsirü'l-Kummi, thk. Tayyib el-Musevi el-Cezairi. y.y.t.y.II/99.

²⁷ Rivayetin tamamı için bkz: Kummi, II/99-100.

²⁸ Tabatabâi, Mizân, XV/89.

Peygamberin hicretinden sonra halk kendisini kral yapmaya niyetlenmiş ancak hicretle birlikte değişen durumlar bu niyetin gerçekleşmesine engel olmuştur. Her ne kadar İslam'a girmişse de, kalben münafık olarak kalmıştı. Hz. Peygamberden öcünü almak için ise ifk hadisesindeki iftirayı ortaya atmıştır.

Sonuç

Hiz. Peygamberi doğrudan ilgilendiren olayların en önemlilerinden birisi Hiz. Âişe'nin Beni Müstalik gazvesi sırasında yaşadığı ifk hadisesi kapsamında iftiraya maruz kalmasıdır. Bu iftirayı başlatanların münafıklar olduğu tespit edilmiştir. Sünni tefsirlerden gelen İfk hadisesi hakkındaki rivayetler mütevatir derecesine ulaşmıştır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla Sünni müfessirlerden özellikle Mevdudi de ve diğer mevcut Sünni tefsirlerde bahsi geçen "ifk" hadisesinin Hiz. Âişe değil de Hiz. Mâriye'ye ait olduğuna dair bulguya rastlanmamıştır. Yukarıda açıklamaları verildiği üzere sünni tefsirlerde ifk hadisesindeki iftiranın Hiz. Âişe'ye atılmadığına dair hiçbir şüphe veya hut tespite ulaşılammıştır. Biz makalemizde sayılı sünni kaynaklardan izahda bulunmuş olsak dahi Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî (ö. 310/923), İbn Kesir (ö.774-1373) gibi Sünni müfessirlerin tefsirlerinden de istifade edilip aynı tespitler yapılmıştır. Ayrıca Nur süresinde Hiz. Peygamberin hanımlarından iftiraya uğrayan hanımı hakkında Ehl-i sünnet kaynaklarında ittifak vardır.

Şii tefsirlerden özellikle Kummi ayette geçen peygamberin hanımlarından iftiraya uğrayanı Hiz. Mâriye olarak, iftira edeni ise Hiz. Âişe olarak ifade etmektedirler. Rivayete göre peygamber efendimiz oğlu İbrahim vefat ettiğinde derin bir üzüntü duymuş bunun üzerine Hiz. Âişe peygamber efendimize; "Niçin üzülyorsun? O, Cüreyh'in oğludur." Demıştır, ilgili ayet ise Hiz. Âişe'nin bu sözleri üzerine nazil olmuştur. Sonrasında Şii tefsirleri yukarıda zikrettiğimiz Hiz. Peygamberin bahsi geçen şahsı Hiz. Ali'yi göndererek öldürmesini emretmesi rivayeti aktarıldığı tespit edilmiştir. Nur suresinde geçen ifk hadisesinin kapsamının iftiraya maruz kalanın Hiz. Âişe olduğu tespit edilmiş olup, Hiz. Mâriye'ye atılan iftira ise Sünni kaynaklarda geçtiği üzere ifk hadisesinden bağımsız değerlendirilmiş. Ayrıca Şii kaynaklarda farklı olarak ifade edilen diğer bir nokta ise sünni kaynaklarda Mâbur, Mebûr veya Kipti diye geçen şahsın isminin Cüreyh olarak geçtiği tespit edilmiştir.

Şii müfessirlerin değerlendirilmesinden hareketle ifk hadisesini iki şekilde değerlendirmişlerdir. Bunlardan birincisi Sünni tefsirlerde geçtiği itibari ile Sünni müfessirlerin değerlendirilmesi ile eşdeğer olduğu tespit edilmiştir. En başta Kummi ve onun gibi düşünen müfessirlerin değerlendirmesi ise yukarıda verdiğimiz gibi onlar Nur suresi kapsamında inen ayetlerin Hiz. Mâriye ile ilgili olduğunu savunmuşlardır. Yani buradaki ifk hadisesindeki iftiraya maruz kalan kişinin Hiz. Mâriye olduğunu zikretmekle birlikte iftirayı atanında Hiz. Âişe olduğunu söylemişlerdir.

Hiz. Mâriye ile birlikte Mısır'dan gelen Mâbur, sık sık Hiz. Mâriye'nin yanına uğrayıp ihtiyaçlarını giderirdi. Bunun gibi olayların akabinde ise Hiz. Mâriye ile Mâbur arasında çirkin bir iftira ortaya çıkmıştır. Bu iftirayı çıkaranların kim oldukları hakkında herhangi bir netlik olmasa bile yaptığımız araştırmalar sonucunda bu iftirayı çıkaranların da münafıklardan olduğunu söyleyebiliriz. Münafıkların iftirayı ortaya çıkarma sebepleri ise artık Müslümanlara savaş sahasında yenemeyeceklerini kavradıkları için Müslümanları ahlaki açıdan kötüleyip yeni Müslüman olanların gözünde ve diğer Müslümanların gözünde karalayıp alt seviyeye indirmek olmuştur. Bu şekilde sahip oldukları düşünce yapısı nedeniyle makalemizin içerisinde de detaylıca bahsettiğimiz ifk hadisesi içinde aynı şeye başvurmuşlardır. İftirayı ortaya çıkaran Münafıkların başında Abdullah b. Übeyy bulunuyordu. Ancak iftirayı yayanlar sadece münafıklarla kalmamış bazı müslümanlarda bu çirkin olaya dahil olmuştur. Bu konu Sünni tefsirlerde detaylıca açıklanmıştır.

Nur suresinde geçen ilk hadisesinin mamâfih Şii gruplarca olayın bir iftira olduğu dile getirilmiş ve Ayşe'nin masumiyeti kabul edilmiş olsa da mezhep içerisinde Şiiilerin bir kısmı

gibi bir takım grupların görüş farklılıkları bulunmaktadır. Bu farklılıklar özellikle aşırı gruplar arasında vuku bulduğu şeklinde bir kanaatin olduğu tespit edilmiştir.

Sünnî kaynaklara bakıldığında bu hadisenin pek çok kaynakta aktarıldığı görülmektedir. Yine bu geçen rivayetler kapsamında bir takım farklar olsa da anlatımlar çoğunluk oranında birbirine benzemektedir. Üstelik Müslim'in Câmi'u's-sahîh'i üzerinden yapılan isnad incelemesinde de açıkça ortaya koyulduğu üzere bu olay sika raviler tarafından günümüze ulaştırılmıştır. Son olarak Nur suresi kapsamında ifk hadisesi ile ilgili inen ayetlerin iftiraya maruz kalması hasebiyle Hz. Âişe olduğundan hiçbir şüphe yoktur. Şii müfessirlerden bir Hz Mâriye'ye atıf yapmasının sebebi ise yapılan araştırmalarımızdan hareketle Şii kaynaklarında geçen bu rivayetin mezhep taassubu ile ortaya attıkları tespit edilmiştir.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman/Funding: Yazar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul eder / The author acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Çıkar Çatışması / Competing Interests: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan eder / The author declare that have no competing interests.

Kaynakça

- Aydar, Hidayet. *Hanım Müffesirler*, İstanbul: Ensar Basımevi, 1. Basım, 2015.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâil. el-Câmi'u's-şahîh. 3 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992
- Buhârî, Muhammed b. İsmâil. et-Târîhu'l-kebir. thk. Muhammed Abdülmuîd Han. 8 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986.
- Bulut, Mehmet. *Ehli Sünnet ve Şia'da İsmet İnancı*, İstanbul: Risale Yayınları, 1984.
- Davudoğlu, Ahmed. Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi. 5 Cilt. İzmir: Işık Yayınları, 2013.
- Ebu'l- A'la Mevdudi, *Tefhimul'l Kur'an*, çev. Nazife Şişman. 3. Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları. 2020.
- Erkocaaslan, Recep. "Hz. Mâriye bint Şem'ü'lâ Atılan İftira ve Sünni-Şii Geleneklerdeki Rivayet Farklılıklarının Sebepleri". *Dergipark* 43/(Mart/ 2021),11-26.
- Fayda, Mustafa. "Âişe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 17 Oca. 24.
- İbn Sa'd, a.g.e,VII, 212; İbn Hacer, a.g.e.,IV, 391; Ahmed b. Abdullah el- Taberî, a.g.e., s. 140
- Karaman, Hayrettin vd. Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli. Ankara: TDV Yayınları, 13. Basım, 2005.
- Kış, Osman. "Hz. Peygamber ve Hanımlarının Aile İçi İlişkileri", İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Kummî, Ebü'l-Hasan. Tefsîru'l-Şummî. 3 Cilt. Kum: Müessesetü'l-İmâm el-Mehdî, 2014.
- Muhammed Ali Es-Sabuni, *Safvetü't Tefasir*, Ensar Yayınları.2020.
- Öz, Mustafa - İlhan, Avni. "İmâmet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/201-203. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Peker, Hülya. "Münafık". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 17 Oca. 24.
- Pekgöz, Emine."Hz. Peygamber'in Cariyesi Mâriye". *Siyer Araştırmaları Dergisi*, 1 (Ocak-Haziran 2017), 69-92.
- Peköz, Emine. "Mâriye bt. Şem'ün". *Müminlerin Anneleri*. ed. Adnan Demircan. 559-578. İstanbul: Siyer Yayınları, 2017.
- Şerîf el-Murtazâ. Emâli'l-Murtazâ: Gurerü'l-fevâ'id ve dürerü'l-çalâ'id. thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim. 2 Cilt. Kâhire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1954.

- Tabâtabâî, Muhammed Hüseyin. el-Mîzân fî tefsîri'l-Şur'ân. 20 Cilt. Kum: Cemâ'atü'l-müderrişîn fî hav-zeti'l-ilmiyye, ts.
- Taberânî, Ebû'l-Kâsım. el-Mu'cemü'l-evsať. thk. Târik b. İvazullah, Abdülmuhsin b. İbrâhim el-Hü-seynî. 10 Cilt. Kâhire: Dâru'l-Harameyn, 1995.
- Tabersî, Ebû Alî. Mecma'u'l-beyân li-'ulûmi'l-Şur'ân. 10 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Ulûm, 2005.
- Tûsî, Ebû Ca'fer et-Tibyân fî tefsîri'l-Şur'ân. thk. Ahmed Habîb Kasîr el-Âmilî. 9 Cilt. Beyrût: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.
- Tûsî, Ebû Ca'fer. et-Tibyân fî tefsîri'l-Şur'ân. thk. Ahmed Habîb Kasîr el-Âmilî. 9 Cilt. Beyrût: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.
- Uraler, Aynur. "Mâriye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 17 Oca. 24.